

SZÜLŐHELYEM KÖRÜL

Az épületet a Présházzal összekötő kőfalon helyezték el és avatták föl 2001-ben *Szent István szülei, Sarolt és Géza fejedelem* nagyméretű bronzplasztikáit, Lantos Györgyi és Szemerei Márta munkáit.

A hívek részéről régóta áhított második katolikus templom, a Szent István templom, 1935-ben kezdett épülni, 1937-ben készült el. Amikor az 1938-as Szent Év során a Szent Jobbot körbehordozták az országban, az erekye itt is megpihent. Az eseményre márványtábla emlékeztet a főbejárat mellett. Külön érdekessége a templom építésének, hogy Tornyai János ajánlkozott az oltárkép elkészítésére. Kérte régi barátja, pártfogója Szathmáry Tihamér nyugalmazott főispán közbenjárását, aki próbált is segíteni, de eredménytelenül. Így Vásárhely szegényebb lett egy Tornyai-oltárképpel. Gyerekkoromban, alighanem 1947-ben, István király napján szabadtéri előadást is rendeztek itt. A templom lépcsői fölött az oszlopos előtér volt a színpad, s lenn a téren, a lépcsők alján lévő széksorokból figyelhették a nézők Sík Sándor 1934-ben írott, *Szent István* című drámájának előadását. Ennek sokakkal együtt én is tanúja, nézője voltam. A templomban és a plébánián jezsuita atyák munkálkodtak 1948-ig, akik élénk kulturális és nevelő tevékenységet végeztek. Olvasókört, ifjúsági könyvtárat vezettek. A gyerekek számára szívgárdista, szívtestőr csapatot szerveztek.

Téres városunknak a Szent István tértől az Epreskertig húzódó szöglete („*messzeringő gyerekkorom világa*”) a templom, a két iskola s a piac jóvoltából fontos, kedves hely. Nyugodt, kisvárosias hangulatát, százéves épületeinek arculatát (különösen a Szent István téren) mindmáig megőrizte.

Jeles épületei a városközpontból kifelé haladva – a zsinagóga kivételével – mind a tér baloldalán helyezkednek el.

Legöregebb az 1790–92 közt épült egykori urasági Présház. A Károlyi grófoknak beszolgáltatott szőlő-dézsma begyűjtésére és feldolgozására készült épület 1873-ban lett a városé. Itt nyitották meg 1892-ben az ország első óvónőképző intézetét, ahol olyan jeles óvodapedagógusok dolgoztak, mint Fodor Lajos (1844–1906) vagy Exner Leó (1863–1935). 1930-tól itt leánygimnázium létesült. Az iskola azzal büszkélkedhetett, hogy a második világháború idején két tanévben Szabó Magda, 1945 és 1948 között pedig Németh László tanította itt az irodalmat. 1948-tól a tanítónőképző, 1957-től a Kossuth Zsuzsannáról elnevezett leánygimnázium tanulói jártak ide 1963-ig, amikor az intézményt szakközépiskolává alakították. 1981-től a nagy múltú épület a Liszt Ferenc Ének-Zenei Általános Iskola otthona.

A tér második legrégebb épülete az első formájában 1852 és 1857 között emelt zsinagóga. Ezt 1906 és 1908 között teljesen átformálva újjították föl.

Még a XIX. században épült, 1897-ben a polgári fiúiskola, ami változatlan formában ma is oktatási célt szolgál; általános iskola, ahová egykor én is jártam. („...*s az iskolába menvén, a járda peremén, / hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én.*”)

A Sarvas vendéglő, ami 1903–1904-ben épült, az első világháború idejéig volt vendéglátóhely. A két világháború között zeneiskola működött itt, majd anya- és csecsemővédő intézet. Mai szerepét 1939-től tölti be: tűzoltólaktanya, amit 1992–94 között ki is bővítettek.

A templom és a polgári fiúiskola előtti tér „ösidők óta” téglával burkolt. Ez jellemző volt Vásárhelyre, mivel a századfordulós, s a huszadik század elején az egyik legtekintélyesebb városatya, a függetlenségi párti Kovács József (1830–1927) történetesen téglagyáros volt.

A tér téglaburkolatát 1958-ban a város KISZ szervezetei társadalmi munkában fölszedték. A következő évben itt emlékpark létesült a Tanácsköztársaság 40. évfordulója tiszteletére, Kucs Béla szoborművével. A park fás, bokros, padokkal ellátott területe – ahogy mi neveztük – „a kavicsos”, kedves játszóhelye volt gyermekeinknek. („...*s ott a park, a régi szerelmek lábnyma...*”) A tanácsköztársasági emlékmű 1996-ig állt a téren. Méltóbb utóda, Szent István király bronz lovas szobra, Máté István munkája, amit ebben az évben avattak. A templomot vásárok idején tarka tömeg, zsidobongó népünnepegy vette körül. Vásárhelyen, a névhez illően, évente hatszor országos vásárt tartottak. Háromnapos vásáraink első napja, szombat az állatvásár ideje volt. A fajtánként elrekesztett jószágok adásvétele a Szabadság téren, akkori nevén a Vásárálláson, történt. A korlással elkerített jókora legelőn gémeskút és artézi kút is szolgálta a vásárt. A behajtani kívánó kocsikat az 1896-ban épült Mázsaházban mérlegelték. A piacrendőrség, s a járlatírás helye a tér szélén épült, négy kis úgynevezett cédulaházban volt. (Gyerekkoromban ezek a házikók már üresen álltak, bújóskaztunk, játszottunk bennük.)

Az egykori Vásárállás területét napjainkban sportstadion, vásárcsarnok tölti ki, a Szabadság tér többi része a terjedelmes piac otthona.

A tűzoltólaktanyától a templomig, meg tovább, a vásárállásig tarka sátrak sora húzódott a vasárnap és hétfőn tartott kirakodó vásárokat idején. Itt mindent lehetett kapni, ami felnőttek, gyerekek fontos, kedves, kívánatos volt: télire való ruhát, subát, csizmát, házi eszközöket, szerszámot. Az otthon maradt „házpásztor” „vásárfiát” mézeskalácsot, szentjánoskenyeret, bicskát, fűtyülős cukrot kapott. A lacikonyhában sült a kolbász, hurka, húzta a cigány.

A polgári iskola után sorakoztak a mutatványosok, a jövendőmondó papagáj, a nótaárusok, a céllövölde. Kikiáltók hívogatták az embereket a látványosságokhoz, a körhintánál („bolondmalom”) szolt a verkli.

Az én időmben már nem, de korábban, a krajcáros világban, ahogy Kiss Lajos is írja, a komédiák sorában olyan csodálatos látványosságokra hívogatták a bámulósok sokaságát, mint a „világ legerősebb embere”, a „szakállas nő”, „Mariska, a telepatikus felemén”, vagy „Lajcsika, a madárfejű gyermek”, „Elvira, az altest nélküli szűz”.

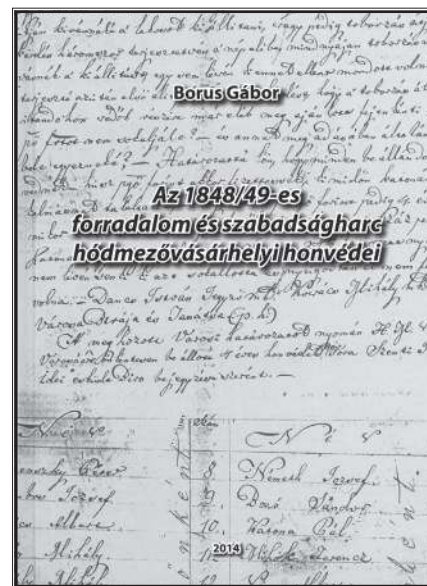
Én, gyermekként teljes szívvel átadva magam a csodálatos zsongásnak, élménynek; vizet árultam kantafödönként 10 fillérért. Más gyerekekkel arra is vállalkoztunk, hogy egymás után 10 menetben toljuk a körhinta rúdjaikat, hogy utána egy menetre ingyen fölülhessünk.

A komédiák és a „bolondmalom” helyén később új lakótelep épült, ottan sétáltunk át a „kavicsosba”.

A Vásártér szélétől kezdődött a több, mint száz éve, 224 fával telepített, ma is teljes egészében meglévő Epreskert, ami egészen a város széléig terjedt. („S ha néha lábamhoz térdpel egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom”). A Kert változatlan arcával tekint rám ma is, ha olykor arra járok. A Vásártéren sárkányt eregettünk, az Epreskertben számháborúztunk, fociztunk, fára másztunk. Növekvő, falánk selyemhernyóink számára édesanyám sokszor kiküldött eperlevelet szedni.

Lehetne ez az egész mégoly csúf, szegényes –, de egyetlen, föl nem cserélhető, feledhetetlen –, úgy hívják: Szülőföld.

Kőszegfalvi Ferenc

BORUS GÁBOR: AZ 1848-49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI HONVÉDEI HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR, 2014. 192 P.

A könyv Borus Gábor helytörténész közel 4 éves kutatómunkájának eredménye. A városi könyvtár helyismereti gyűjteményének kezelője kiterjedt kutatást folytatott az Országos Széchenyi Könyvtár, a kolozsvári Állami Levéltár, a Csongrád Megyei Levéltár hódmezővásárhelyi és szentesi fiókleveltárainak, valamint könyvtárunk helytörténeti gyűjteményének anyagában.

A kiadvány gerincét az életrajzi lexikon adja, melyet egy bevezető tanulmány egészít ki, illetve egy dokumentumgyűjtemény, amely tartalmazza a város tanácsának korabeli jegyzőkönyveit, iratait, sajtóhíreket és galsai Kovács Ernő idevonatkozó naplórészleteit.

A tanulmány kitér a szabadságharc alatt történő toborzás körülményeire, menetére, a honvéd zászlóaljak felállítására, az általános népfelkelés megszervezésére és Vásárhelyi katonaiállítási, elszállásolási kötelezettségeire. A szerző foglalkozik az újoncok létszámának, társadalmi összetételének meghatározásával, bemutatja a szabadságharc bukása utáni történéseket: a megtorlás során bekövetkezett kényszerosorozásokat, a bujdosók törvényen kívül kerülését, a családi tragédiákat.

Majd a kiegyezés, az alkotmányos önállóság elnyerése után az országosan megalakuló szervezetek mintájára a Hódmezővásárhelyen létrejött Honvédségélyező Egylet működéséről nyújt részletes tájékoztatást.

Az életrajzi lexikon 897 szócikkből áll. Az anyakönyvek, korabeli sajtó híradások, egyéb levéltári források alapján összeállított életrajzok, az emberi sorsok éppen az adattárakra, lexikonokra jellemző tömörségű megjelenítése miatt hatnak drámai módon az olvasóra.

Soós Csilla

KILÁTÁS A TÉRRE, A SZENT ISTVÁN TEMPLOM ÁRKÁDJA ALÓL

EGYKORI PRÉSHÁZ, SZENT ISTVÁN SZÜLEI, SAROLT ÉS GÉZA FEJEDELEM BRONZPLASZTIKÁJÁVAL

SZENT ISTVÁN TEMPLOM A DOMONKOS-RENDI NŐVÉREK OTTHONÁVAL

EGYKORI SZARVAS VENDÉGLŐ, NAPJAINKBAN TŰZOLTÓLAKTANYA

LISZT FERENC ÉNEK-ZENEI ÁLTALÁNOS ISKOLA A SZENT ISTVÁN SZOBORRAL

A fotókat Gaál Györgyi készítette.

Versidézetek — Radnóti Miklós: Nem tudhatom